

פרפראות בפרשה

לעילוי נשמת
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל

אדר התשפ"ה
מפטיר ויהי דבר י-הוה (יחזקאל לו טו)

פרשת ויקהל – שבת פרה

עלון פרפראות בפרשה וחיידושי תורה מ'א' ועד ת' על פרשת השבוע עניינא דיומא מפרשי ומדרשי חז"ל
התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשה 122 פסוקים = עבים, עגל הזהב, פלי המזבח, נדיב לב הביאו, וחס הביאו אליו
בפרשת ויקהל מצוה 1 לא תעשה: שלא יעשו הדיינים בשרת. (ספר החינוך)

הטעם לקריאת פרשת פרה – שכן היה שריפתה במדבר סמוך לניסן כדי להזות בה את ישראל באפר החטאת מיד אחר הקמת המשכן כדי שיהיו טהורים ויוכלו לעשות הפסח בזמנו לכך קורין פרשה זו להתפלל לפניו יתברך שגם עלינו יזרוק מים טהורים במהרה. (משנ"ב תרפ"ה א) ובירושלמי דמגילה אמרו: בדין הוא שתקדום פרשת הפסח לפרשת פרה, שהרי באחד בניסן הוקם המשכן, ושני לו נשרפה הפרה. ומפני מה הקדימוה? מפני שהיא טהרתן של ישראל (רש"י מגילה כט ב) היינו שיש להקדים הטהרה לפני העשיה דפסח האמורה בפרשת החודש. כתב בספר 'בית אהרן' שצריך להאמין שכשם שנשרפים באפר הפרה ממש להקרבת הפסח, כמו כן נשרפים בזמן הזה בקריאת פרשת פרה, כל אחד ואחד לפי מדרגתו להארת הפסח ולקדושת כל אחד ואחד לפי בחינתו בקדושה. (אוצר הסגולות) יש אומרים שפרשת 'זכור' ופרשת 'פרה אדומה' חייבים לקרותם מדאורייתא. לפיכך בני הישובים שאין להם מניין צריכים לבוא למקום שיש מניין בשבתות הללו, כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא. ואם אי אפשר להם לבוא – מ"מ יזהרו לקרותם בנגינתם ובטעמן. (ערוך השולחן) **ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה י-הוה לעשות אתם.** (לה א)

ויקהל בגימטריא מקוה (151). לומר מה מקוה מטהר כך דברי תורה מטהרין. ומה מקוה צריך שיהא בו ארבעים סאה כך משה רבינו עמד בהר מ' יום ונתנה לו התורה, מה מקוה צריך שיהיה בו אמה על אמה ברום ג' אמות (עירובין ד:). כך התורה, אמה בת ששה טפחים רמז לששה סדרי משנה, ברום ג' אמות רמז לתורה נביאים וכתובים, ומה מקוה אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן היינו מכונסים בשקע בקרקע ששמים נקנים בתוכו (מקואות א ז) כך דברי תורה אינם מתקיימין אלא במי שיושב תמיד בבית המדרש ואינו מתעסק בעסקי העולם שנאמר (במדבר יט יד) **זאת התורה אדם כי ימות באהל**, וכתוב (קהלת ז ז) **כי העשק יהולל חכם ויאבד את לב מתנה** ודרשו חז"ל (תנחומא וארא ה) כשהחכם מתעסק בדברים בטלים מאבדים את חכמתו ממנו, **ויאבד את לב מתנה**, מן התורה שנתנה מתנה בלבו של אדם. ומה מקוה ג' לוגין מים שאובין פוסלים אותו (מקואות פ"ב ה"ד) כך ג' דברים נאמרו בעוסק בתורה וראוי לו כאילו לא עסק בתורה מעולם. העוסק בה ומהפך דברי תורה למינות, והעוסק בה ומחלל שם שמים בפרהסיא, והעוסק בה ליהורא ולא לשמה. (רבינו אפרים)

שינה בשבת תענוג, [ר"ת שבת – ילקוט ראובני ואתחנן] ובלבד שלא ירבה בו יותר מדאי שלא יביאנו לביטול התורה, כי לא איברו שבתות אלא לגירסא. ואתיא במדרש אמרה תורה לפני הקב"ה, רבש"ע כשיכנסו ישראל לארץ זה רץ לכרמו וזה רץ לשדה ואני מה תהא עלי, אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך, ושבת שמה, שהם בטלים ממלאכתם ויכולים לעסוק בך. דבר אחר **ויקהל משה**, אמר להן הקב"ה לישראל אם אתם נקהלים בכל שבת ושבת לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וקורין בתורה ובנביאים מעלה אני עליכם כאלו המלכתם אותי בעולמי (השל"ה הקד')

בספר 'שפת אמת' מובא שהתורה שלומדים בשבת אין בה שכחה, וזה לשונו: 'שבת כלל ימי המעשה והוא יומא דנשמטא – יומא דזכירה, דלית ביה שכחה. דכל השכחה מצד הגוף. ובשבת נתגלה זה שורש התורה ומשה רבינו עליו השלום כמו שנאמר (תהלים צב): **מןמזר שיר ליום השבת ראשי תיבות - למש"ה.**

והתורה שלומדין בשבת אין בה שכחה. (פרשת כי תשא, תרס"ב)

ויקהל ר"ת וביום השביעי יהיה לכם קדש. מפני שע"י ויקהל שבאים אנשים לשמוע את הלכות ודרשות, יהיה לכם קדש – השבת הופכת לקדוש. (תפוחי חיים) **מ' תיבות מן ויקהל משה** עד לא תבצרו אש כלל מושבתכם ביום השבת, שהשבת שקולה ככל התורה שניתנה למ' יום, ועוד מן ויקהל לבד מן השבת ל"ט תיבות כנגד ל"ט מלאכות. (הרוקח)

כתבו המקובלים ז"ל, דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול. ולכן, מאחר שנעשה בניין רוחני ועליוני בשבת מן עסק התורה, נאסר בשבת בניין הגשמי לגמרי, ולכן שנו במשנה (שבת עג): הבונה, מכלל ט"ל מלאכות האסורים בשבת, כי הבניין הוא אב מלאכה. (ב א ח – שמו"ב)

ויקהל משה. רבותינו בעלי אגדה אומרים מתחלת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה **ויקהל** אלא זאת בלבד אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפניך **ברבים הלכות שבת** כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהל קהלות בכל שבת ושבת ולכנסו בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל דברי תורה איסור והיתר כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני. מכאן אמרו משה תקן להם לישראל שיהיו דורשין בענייניו של יום הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות חגג בחג. אמר משה לישראל אם אתם עושים כסדר הזה הקב"ה מעלה עליכם כאילו המלכתם אותי בעולמי שנאמר (ישעיה מג יב) **ואתם עדי נאם י-הוה ואני אל**. וכן דוד הוא אומר (תהלים מ) **בשירתי צדק בקהל רב** וכי מה בשורה היו ישראל צריכין בימי דוד והלא כל ימיו של דוד מעין דוגמא של משיח היה אלא פותח ודורש לפניך דברי תורה שלא שמעתן און מעולם. (ילקוט"ש עה"ת רמז תח)

וצריך ביאור למה דווקא על הלכות שבת זה נאמר? אלא שכמו שבשבת המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כגוי לכל דבריו ומורידין ולא מעלין שהרי הוא כאילו מכריז שהקב"ה לא ברא את העולם ואין צריך לשמוע לו, כמו כן כשמכריזים ברבים הלכות שבת כאילו מכריזין שהקב"ה ברא את העולם וצריך לשמוע לו. (טעמא דקרא) וכתב הרמב"ם (הל' שבת פ"ל ט"ו) השבת ועבודת כוכבים ומזלות כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצוות התורה. והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם. לפיכך כל העובר על שאר המצוות הרי הוא בכלל רשעי ישראל. אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודת כוכבים ומזלות ושניהם כעובדי כוכבים ומזלות לכל דבריהם. לפיכך משבח הנביא ואומר (ישעיה נו ב) **אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו** וגו'. וכל השומר את השבת כהלכתה ומעבדה ומעבדה כפי כחו כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא. שנאמר (ישעיה נח יד) **אז תתענג על י-הוה ותהרבה ביה על פניך ותאכלתה נחת יעקב אביד כי פי י-הוה דבר**.

איתא בזוה"ק (ויקהל ר"א) אמר רבי שמעון, קשמיצאיים ספר תורה בצבור לקרא בו, נפתחים שערי רחמים בשמים, ומעוררים את האהבה למעלה, וצריך אדם לומר קד' ב'ר' שמיא דמארי עלמא, ב'ר' ב'ר' ב'ר' ב'ר' וכו'. ואיתא מהרה"ק רבי פנחס מקאריץ זע"א שבעת שמוציאין ב' ספרי תורה מהארון קודש נתגדל העת רצון פי כמה. (אוצר הסגולות)

אצל אומות העולם, השבוע מתחיל בשבת שהוא יום ראשון למנינינו, ואחריו באים ששת ימי המעשה, ואילו אצל עם ישראל, מגיעה השבת לאחר ששת ימי השבוע. מדוע? כמו"כ יש לשאול מדוע אצלנו מתחיל היום מהלילה שלפניו, ואילו אצל הגויים הלילה הולך אחרי היום? יבואר ע"פ המדרש (ב"ר 10) רבי יצחק בר רבי חי' אמר הרשעים על ידי שתחלתן שלנה נסופן יסורין, פותחין בבכרה וחותרין בקללה, מבכרין ברוך ואררין ארור. הצדיקים על ידי שתחלתן יסורין נסופן שלנה הם פותחין בקללה וחותרין בבכרה, אררין ארור ומבכרין ברוך. לפיכך אצל ישראל השבת מגיעה לאחר ששת ימי השבוע והיום מתחיל מהלילה שלפניו. (רבי שלמה קלוגר)

שאלות

- א. ראה בפרשה שהוצאה והכנסה מרשות לרשות מלאכה היא.
- ב. לא תבצעו אש בכל משבתיכם ביום השבת. (לה ג) מאי קמ"ל בכל משבתיכם, לכאורה הול"ל לא תבצעו אש ביום השבת.
- ג. קחו מאתכם תרומה לי-הנה כל נדיב לבו יביא את תרומת י-הנה זהב וכסף ונהשת. (לה ה) לכאורה התיבה מאתכם מיותרת, דאם לא יקחו מאתם מאין היה להם ליקח.
- ד. ועשה בצלאל ואהליאב וכל איש חכם לב אשר נתן י-הנה חכמה ותבונה בהמה לדעת לעשות את כל מלאכת עבודת הקדש לכל אשר צוה י-הנה. (לו א) תרגום יונתן נעבד בצלאל ואהליאב, והוא לשון עבר. ולכאורה קשה כיצד נאמר שכבר עשו בצלאל ואהליאב את המשכן וכליו ורק אח"כ מסופר כיצד הביאו העם את התרומה וכו' ומפסוק ח' ואילך נאמר כיצד עשו את המשכן וכליו, והוא נראה שנכתב שלא לפי הסדר.
- ה. ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חת ונגזם וטבעת וכוונז. (לה כב) לכאורה כיצד קיבלו אלו לצורך המשכן, הלא את המראות הצובאות לא רצה לקבל. כדפרש"י (לה ח) בנות ישראל היו בידן מראות, שראות בהן פשהו מתקשטות; ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן. והנה מואס משה בהן, מפני שעשויים ליצר הרע. אמר לו הקדוש ברוך הוא: קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים. כל שכן חת ונגזם וטבעת וכוונז. [ורבותינו פרשו שם כונז, כאן מקום זמנה]. (שבת סד.)
- ו. ראה בפרשה שאין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנגמר (דניאל ב כא): יתב חכמתא לחימין ומנדעא לידעי בינה.
- ז. חת ונגזם וטבעת וכוונז כל כלי זהב וכל איש אשר הניף תנופת זהב לי-הנה. תכלת וארגמן ותולעת שני ויש ועצים וערת אילים מאדמים וערת תחשים הביאו וגו' והנשאים הביאו את אבני השם ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן. (לה כב-כז) יש כאן סדר יורד מהזהב עד לטויית הצמר. מה הטעם שהזכיר לבסוף את תרומת האבנים היקרות ביותר.
- ח. משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אהד, לפי שנגמר (דברים כא כב): וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת, שומע אני בין בחול בין בשבת. ומה אני מקיים (שמות לא יד) מחלליה מות יומת — בשאר מלאכות, חוץ ממיתת בית דין. או אינו אלא אפילו מיתת בית דין, ומה אני מקיים והומת — בחול ולא בשבת. או אינו אלא אפילו בשבת, תלמוד לומר (שמות לה ג): לא תבצעו אש בכל מושבותיכם. (יבמות ו:) ודרשו חז"ל דאין שריפה דוחה שבת, והוא הדין בשאר מיתות בית דין. מה הטעם שהלימוד דאין מיתות בית דין דוחים את השבת נלמד ממיתת שריפה דוקא ולא משאר מיתות.
- ט. וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בתקמה טו את העוים. (לה כו) פרש"י — היא היתה אקמנה ומה, שמעל גבי העוים היו טוין אותם. (שבת עד:) תרגום יונתן — הוון עזון ית מעיזא על גויתיהון ומנפסין יתהון פד היינון חייין. לשם מה הוצרכו לטוות על גבי העוים בעודם חיים?
- י. לא תבצעו אש בכל משבתיכם ביום השבת. (לה ג) מה הטעם שהזהירה התורה על ההבערה בשבת יותר משאר ל"ט מלאכות.
- י. אמר רבי יוחנן: אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנגמר (דניאל ב כא): יתב חכמתא לחימין ומנדעא לידעי בינה. (ברכות נה.) לכאורה קשה והחכמה הראשונה מנא ליה.
- כ. לא תבצעו אש בכל משבתיכם ביום השבת. (לה ג) אמר רבי ישמעאל בן אלישע: אני אקרא ולא אטה. פעם אחת קרא ובקש להטות. אמר: כמה גדולים דברי חכמים שהיו אומרים לא יקרא לאור הבר. רבי נתן אומר, קרא והטה וכתב על פנקסו: אני ישמעאל בן אלישע, קריתי והטיתי בר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמנה. (שבת יב:) לכאורה קשה דקי"ל (רמב"ם מעשה הקרבנות פי"ד) חטאת ואשם אין באין כנדר וכנדבה, ועוד מהו חטאת שמנה דהא ודאי חייב להביא קרבן מן המובחר.
- ל. בפיוט לשבת שקלים שחיבר רבי אלעזר הקליר נכתב: ראית וספרת. והכנת וספרת. ומדתך וכלת ושללת. ואמדת וצברת. ופקדת וחסדת וספקת. ומנית וספרת. וקצבת ותרצת וגזרת. וטפחת ושרפת והבטת. והכנת והשללת ושרפת וספרת. וכתבת ותרפת. וחקת וצינת ותרפת ולמדת והודעת וחזרת והורית. וגזרת וצינת וקצבת וענית ודברת ואמרת. לכאורה מה פשר כל אותן תבות הנראות כחזרות על עצמן, ולכאורה אינם אלא כפילות לשון.
- מ. ויבא משה את כל המלאכה והנה עשו אתה פאשר צוה י-הנה בן עשו ויברך אתם משה. (לט מג) כתיב במשלי (י) ברכות לראש צדיק ופי רשעים יכסה חמס. מה הטעם שאצל הצדיק מתיחסים לראשו ברכות לראש צדיק, ואילו אצל הרשעים מתיחסים דוקא אל הפה ופי רשעים יכסה.
- נ. ויעש לה ארבעה עמודי שטים ויצפם זהב וניהם זהב ויצק להם ארבעה אדני כסף. (לו לו) מפני מה קבע הכתוב ארבעה עמודים לפרוכת וחמשה לפתח המשכן. דכתיב (כו לו) ועשית למסד חמשה עמודי שטים וצפית אתם זהב וניהם זהב ויצקת להם חמשה אדני נחשת.
- ס. ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לי-הנה. (לה ב) מספר השבתות שיש בכל ימי קיום העולם.
- ע. והנשאים הביאו את אבני השם ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן. (לה כז) מה הטעם דכתיב והנשאים בכתבי חסר.
- פ. ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לי-הנה. (לה ב) מה הטעם דכתיב תעשה בצירי.
- צ. ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לי-הנה (לה ב) בפסוק שלפנינו וכן בפרשת כי תשא (לא טו) מופיע ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש לי-הנה. וכן בפרשת אמור (ויקרא כג ג). ואילו בפרשת יתרו (שמות כ ט) וכן בפרשת ואתחנן (דברים יג) לא נאמר שבת שבתון אלא רק ביום השביעי שבת. וכן השינוי בין יעשה לבין תעשה.
- ק. ויעש את הכיור נחשת ואת פנו נחשת במראת הצבאות אשר צבאו פתח אהל מועד. (לה ח) פרש"י — בנות ישראל היו בידן מראות, שראות בהן פשהו מתקשטות. לכאורה קשה דקי"ל כלי שנשתמש בה הדיוט אין משתמשים בהן לגבוה. באילו דברים של הקדש אין בהם משום מעילה.
- ר. תפילת מוסף של ראש חודש מי תקנו, והקשר לחטא העגל.
- ש. ויבאו האנשים על הנשים (לה כב) כתב הרמב"ן — בעבור כי הנדבה בתכשיטין היא מצויה אצל הנשים יותר וכלן היו להן ופרקו נזמיהן וטבעותיהן מיד ובאו תחלה והאנשים אשר נמצאו להם הביאו עמהם כי טעם על הנשים שהן היו שם בראשונה והאנשים נטפלו להן. לכאורה כיצד קיבלו הגבאים את תכשיטי הזהב מהנשים והרי אין מקבלים צדקה מן הנשים אלא דבר מועט (ב"ק קט).
- ת. וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לי-הנה כל העשה בו מלאכה יומת. (לה ב) קדושת שבת זמנה קבע ועומד מששת ימי בראשית. מהו לכם ומהו שבת שבתון בכפל לשון.

תשובות

- א. איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא. (לו ו) כתב הרמב"ם (הל' שבת פ"ב ה"ח) הוצאה והכנסה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכות היא. ואף על פי שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה מסיני נאמר. הרי הוא אומר בתורה 'איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ויכלא העם מהביא'. הא למדת שההבאה מלאכה קורא אותה. וכן למדו מפי השמועה שהמעביר ברשות הרבים מתחלת ארבע לסוף ארבע הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב.
- ב. בית המקדש היתה העבודה גם בשבת ויום טוב כמאמרם ז"ל (סנהדרין לה). 'עבודה דוחה שבת' בהקרבת תמידין שנאמר במועדו ואפילו בשבת ואין צריך לומר במוספין ושאר קרבנות היום. (המאירי שם) לכך כתיב בכל משבתיתם אבל במקדש מותר לעשות. (החזקוני בשם מדרש מכילתא ויקהל ג, רלב"ג, הרמב"ן) *
- ג. גזל ולא נתיימשו הבעלים שניהם אינן יכולים להקדיש, זה מפני שאינו שלו וזה מפני שאינו ברשותו, דוקא מאתכם במיוחד לכם ממש ברשות שלכם. (ר' יהודה החסיד) א"נ לפי שיש אנשים שאינם מתנדבים או אומרים כשארויה אתנדב, לזה אמר מאשר ימצא עכשיו עמכם תתנו נדבה. (תולדות יצחק) *
- ד. 'דוגמיות' עשו מכל דבר ודבר ממלאכת עבודת הקודש, לפני שעשו את המלאכה עצמה. (הת"ס) *
- ה. התיכו את הזהב ושינו את צורתו – וכשמשנה אותו אינו גנאי כי אינו ניכר כלום. אבל המראות כמו שהן בעין היה צריך לקבוע אותם בכיור כי אינו יכול להתייחס לא רצה לקבלם. (מושב זקנים)
- ו. ויכלא אתו רוח אלהים בחכמה בתבונה ובדעת ויכלא מלאכה. (לה לא) משמע שכבר היתה בו חכמה. ללמדך שאין הקב"ה ממלא חכמה אלא למי שהיה בו כבר (ברכות נה). (הרא"ש) והוא אומר (לא ג) ויכלא וגו' בחכמה שיש בו אוסיף למלאותו יותר וכן בתבונה. (אורח שמות לא ב) *
- ז. זריזות היו הנשים בתרומת הזהב לפיכך הזכרים ראשונים, ואילו הנשיאים שהתעצלו הגם שהביאו את האבנים היקרות ביותר הזכרים לאחרונה. (אורח"ה)
- ח. חמורה מיתת שריפה יותר משאר מיתות ב"ד – ועבירה חמורה יותר מיתתו במיתה חמורה יותר. לפיכך קמ"ל הכתוב דאפילו אם עבר על עבירה חמורה דבעינן טפי לבער הרעה מקרבך אפילו הכי אינו דוחה שבת, וכ"ש שאר מיתות ב"ד דאין באים על עבירות חמורות. (פרדס שמאי)
- ט. טומאה אינו מקבל מה שמחובר לבעלי החיים – והיו ביניהם יולדות. (וישע אברהם) ועוד שהיתה צריכה עשייתן כוונה לשמן, דכתיב ביה מלאכת מחשבת ולהדיות שאין דרכו בכך הוי כלאחר יד. (פרדס יוסף בשם אמרי כהן דף רעד א) *
- י. יום טוב התיר מלאכת אוכל נפש ואסר לנו כל מלאכת עבודה. הו"א שגם בשבת מלאכת אוכל נפש תהיה מותרת, לכך נאמר לא תבצעו אש, אפילו לאפות ולבשל כי האש הוא צורך לכל מאכל. א"נ לפי שאינה נראית מלאכה, שלא יאמרו נבעיר אש בפחמין בשבת כדי לעשות מלאכה בזה ובכסף ובנחושת אחר השבת (החזקוני) א"נ אף על פי שההבערה בעצמה היא קלקול על הרוב, מכל מקום בהיותה כלי לכל המלאכות או לרובן היא אסורה בשבת. (ספורנו) א"נ משום שיש בה צורך ונוהג בכל אדם לפיכך הוצרך להזהיר בה יותר משאר מלאכות. (הרא"ש) *
- יא. יראת שמים היא החכמה הראשונה – כדכתיב (תהלים קיא י) ראשית חכמה יראת יי-הוה. בפרשנותנו ציוה משה וכל חכם לב בכם (לה י), פירוש שהחכמה תלויה בכם אם יש לכם יראת שמים על כרחך דנתן לכם השי"ת חכמה. (פרדס שמאי בשם האדמו"ר מהרי"ד זצוק"ל)
- כ. כהן שנתחייב חטאת הוא עצמו מקריב חטאתו ואינו נותן הבשר והעור לכהנים אנשי משמר אלא הכל שלו ואינו חייב לתת הקרבן לאנשי משמר להקריבו, אלא הוא בעצמו יכול להקריבו ויהיה הבשר והעור שלו, רבי ישמעאל היה כהן, ולכך עתה נדבה רוחו לכתוב על פנקסו שהוא מתחייב 'להביא' קרבן חטאת הדינו להביא לאנשי משמר כדי שהם יזכו בבשרה ועורה ואני לא נהנה ממנה, ולכך פירש שם דאע"ג כי בשרה מן הדין שלי וכיון דשלי אין אני מחייב להביא שם, עם כל זה אני מתנדב להביא שם להרווחת אנשי משמר, גם אמר שם הדינו מובחר מן המובחר. וק"ל כל הקורא בפרשת עולה קאלו הקריב עולה, דכתיב (ויקרא ז, לו) זאת התורה לעלה למנחה ולנסות וכלאשם ולמלואים ולנבח השלמים, ורבה אמר כל הקורא בתורה לא צריך לא עולה ולא חטאת. נתחכם רבי ישמעאל לחייב עצמו בפנקסו בפירוש לשיעור בית המקדש, אביא חטאת שם, כדי שיוכל להביא בבנין ביהמ"ק מחמת חיוב שלו שחייב עצמו בזה. כתב זאת קודם שקרא בפרשה דאז עודנו חייב, ואע"ג דדעתו לקרות בודאי אח"כ, עם כל זה כיון שלא קרא עדיין וכתב זאת הרי הוא מגלה דעתו בזה שהקריאה לא תפטרנו לגמרי מכל וכל אלא יתחייב להביא בבנין ביהמ"ק. (בן יהודה שם)
- ל. ל"ט תבות בפיוט כמנין ל"ט מלאכות האסורות בשבת. אלו המלאכות שבהן ברא ה' את העולם במעשה בראשית, ושבת מהן ביום השבת. (הגר"א)
- מ. מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה – תיכף כשעלתה מחשבה בראשו של הצדיק לברך, ינחו ברכות על ראשו ברכות ה', עוד בטרם הוציא הברכה בפיו. אבל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה, ואינו מעניש עד שיעשה החטא בפועל. נמצא שהקללה והחמס אינם חוזרים על הרשעים, אלא רק כשיוצאו את הקללות בפיהם. (הגר"א)
- נ. נכנסים ויוצאים בו תדיר לכך היה בפתח המשכן חמשה עמודים, שנים מהם כנגד כותל דרומי והאחד כנגד כותל צפוני והשלושה כנגד אוויר חללו של המשכן. ואם היו שם יותר משלושה עמודים היו טורדים ודוחקים את הנכנסים והיוצאים. לעומת העמודים של הפירות שאין נכנס ויוצא שמה רק כהן גדול ארבע פעמים ביום אחד בשנה ביום הכיפורים. (החזקוני)
- ס. ס' רבוא שבתות יש בכל ימי העולם, כמנין בני ישראל. הא כיצד, ימי העולם ששת אלפים שנה ובהם יש שלושים רבוא שבתות, חמישים בכל שנה. שנה שביעית, האלף השביעי שלעתיד לבוא, יש בה שלושים רבוא ימי חול, וכיון שכולו שבת הרי אלו נחשבים לשלושים רבוא שבתות. הרי לנו ששים רבוא שבתות בימי עולם. וזהו וביום השביעי יקרה לכם קדש – כמניינכם. (חז"ל)
- ע. עננים הביאום – כשהיה המן יורד לישראל היה יורד עמו אבנים טובות ומרגליות וזהו שאמר הכתוב (שמות לו ג) וְהָם הָבִיאוּ אֵלָיו עוֹד נֶדְבָה בַּבֶּקֶר, בַּבֶּקֶר, זה המן שכתוב בו (שמות טז כא) וַיִּלָּקְטוּ אֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר. (יומא עה). (הרא"ש, דעת זקנים) לכך כתיב וְהַנֶּשֶׂאִם חֹסֵר. כלומר לא ממש נשיאים אלא עננים. דכתיב (תהלים קלה ז) מַעֲלָה נִשְׁאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ וכתוב (משלי כה יד) נְשִׁיאים וְרוּחַ נֶשֶׂאִם אֵין. א"נ הנשיאים לא שאלו במצרים כלי זהב ושמלות כמו שאר העם כי כל אחד שואל לפי ערכו, וזהו ששאלו מרגליות ומשם הביאום. (ילקוט האזובי, החזקוני) *
- פ. פרנסה מן השמים – כדי שלא יהיה לך קשה לשמור שבת הקדימה התורה את סיפור ששת הימים שבו מוזכרת המלאכה כדבר הנעשה מאילו כדי ללמד שגם באותם ימים חובה להאמין כי המלאכה כביכול נעשית מאליה, ושלא יחשוב שהוא העושה והוא המפרנס אלא יידע שהכל מהשמים ואלו נעשית המלאכה מאליה. (רבי שלמה גנצפריד זצ"ל בעל ה'קיצור שולחן ערוך') *
- צ. צדיקים מלאכתם נעשית בידי אחרים (ברכות לה:) – אצלם ימי החול הם כשבת, והשבת לגביהם היא כ'שבת שבתון'. לעומת זאת אלו שאינם בגדר של 'עושים רצונו של מקום', ועושים הם בעצמם את מלאכתם בששת ימי המעשה, עבורם השבת היא רק שבת ולא 'שבת שבתון'. בעשרת הדברות ובפרשת ואתחנן נאמר ששֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד הרי שמדבר באלו שאינם עושים רצונו של מקום ולכן נאלצים לעשות בעצמם את מלאכתם בששת ימי המעשה, ולגביהם נאמר וְיָוִם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת וְלֹא 'שבת שבתון'. (שו"ת מים חיים – אוצרות חיים)
- ק. קול מראה וריח אין בהם משום מעילה – אם כן מה שהיו רואים במראות לא מקרי השתמשות. (טעמא דקרא) ועוד י"ל שאם הותכו ושינו צורתן מותר – והמראות היו שוברים אותם לחתיכות קטנות ושמים אותם על הכיור. (מג"א על שו"ע או"ח קמז ה) *
- ר. רחל אמנו תיקנה את תפילת מוסף של ראש חודש – לפי שצפתה ברוח הקודש שעתידיה נשי המדבר שלא להיכשל בחטא העגל, ורמזה שמה בראשי תיבות ראשי חדשים לעמר ר"ת רחל. (ברכי יוסף – או"ח תכג ב) וי"א שרחל אשתו של עזרא הסופר תיקנה תפילה זו. (אור תורה)
- ש. שכר טרחתם של עבודתם מצרים היה, דכתיב (שמות כג) וְשָׂאֵלָה אִשָּׁה מִשְׁכָּנָתָה וּמִצֶּרֶת בֵּיתָה כֶּסֶף וְכָלִי זָהָב וְשִׁמְלָתָה – ולא היה שייך לבעליהן, והאנשים שעבדו עבודת פרך במצרים קיבלו שכרם בעיקר בבית הים. (שפתי כהן) א"נ כיון שהיו ניזונים במדבר מן המן ולא מבעליהן לפיכך נטלו את מעשי ידיהן לעצמן וכך היו יכולות לתרום מתכשיטיהן למשכן. (אמרי אמת – כתובות מז:)
- ת. תוספת שבת היא לכם, הדינו בידינו להפוך חלק מזמן החול ולעשות אותו שבת קודש. שבת שבתון לי-הוה – הדין הוא שאם הולך בדרך ושכח מתי שבת עליו למנוח ששה ימים ולעשות שבת ביום השביעי וחזור חלילה. הרי שהספירה שלו בכוחה להחיל קדושת שבת על אחד מימי החול, ובנוגע לעצמו נחשב לו כשבת לכל דבר וענין, והוא מקדש ומבדיל בברכה כאילו הוא שבת גמור. וזהו שבתון לי-הוה שאנו בעצמנו עושים ויוצרים אותו כשבתון שהוא גם כן לי-הוה. (אדרת אליהו, ב.א.ח. – דרושים) *

מקורות / חידודים *

- ב. **לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת.** בעבור שהזכיר ביום הראשון ובשביעי בחג המצות כל מלאכה לא יעשה בהם להחזיר אוכל נפש. אמר עתה בשבת לא תבערו אש לאפות לחם ולבשל בשר. כי האש צורך לכל מאכל. והגאון רב סעדי' חבר ספר נכבד תשובות על החולקים על קדמונינו על נר שבת. (אבן עזרא)
- ג. **קחו מאיתכם תרומה בגימטריא ולא של אחרים** (625). שהתורם את שאינו שלו אינו תרומה (רבינו יהודה החסיד)
- קחו מאיתכם** – בא הכתוב לומר שכל אחד יתן בחפץ לבו ולא בעל כרחו, ולא ע"י כפייה או מתוך קנאה. שלא תהיה מחוץ לאתכם בגלל איזו טובת הנאה. (זוהר, ש"ך)
- ועוד שהנדה תהיה **מאיתכם** ולא מהנשים, כדי שיביאו מהר, וכדי לכפר עון העגל, ונשי הדור הצדקניות אע"פ שלא נצטוו להביא מיהרו והביאו. (כסף מווק)
- ד. קשה והלא אפילו לקיחת הנדבה עדיין לא לקח לעשות ואיך יוצדק לומר **ועשה וגו'**, אכן הכוונה היא שהכין כלי אומנות הצריכין לעשות בהם כל פרטי המלאכה אשר צוה ה' לעשות כי צריכין כמה פרטי כלי אומנות, וזה שיעור הכתוב ועשה בצלאל וגו' את כל מלאכת פירוש כלים שהם מלאכת מעשה עבודת הקדש לכל אשר צוה ה' כי יש עבודת המתכות ועבודת כלי עץ ועבודת האבנים והאריגה, וצא ולמד מה שאמרו ז"ל (שבת דף מט:) כי המ' מלאכות כולן היו במקדש, ומהנשמע מהכתובים מובן כי ביום אחד הכינו כל כלי אומנות. (אוה"ח)
- וביאר הלשון **ועשה** נמצא ברש"י במכות יב. (ד"ה ורצה) בביאור דעת רבי יוסי הגלילי, שמש"כ (במדבר לה כז) **ורצה גאל הדם את הרצח** הוא מצווה המוטלת על גואל הדם, להרוג את הרוצח. וז"ל: **ורצה** – איכא לפרושי לשון ציווי, כמו (שמות לו) **ועשה בצלאל ואהליאב**. ומבואר בדברי רש"י שהלשון **ועשה** מתייחסת לעתיד, ואינה לשון עבר. (תאיר נר)
- ו. **אין הקב"ה נותן חכמה כו'** שנאמר יהב חכמתא לחכימין וגו'. דלפי פשוטו שהוא חכם עכשיו לא ה"ל למכתב אלא יהב חכמתא ומנדעא אלא ר"ל לחכימין כבר וליודעי בינה כבר. (חידושי אגדות שם)
- ט. **וכל אשה חכמת לב בנדיה טו כו' וכל הנשים כו'** טו את העצים. מה דבתכלת וארגמן כו' כתוב בלשון יחיד וכאן כתיב לשון רבים, משום דאת העצים טו גם נדות שטוו על העצים וכדאמר בשבת, ובעלי חיים אינם מקבלים טומאה, אבל בתכלת שמקבל טומאה טו רק טהורות לכן אמר בלשון יחיד שכל אשה טהורה טו תכלת וארגמן. (משך חכמה)
- ר"ת של המלים **לב בנדיה טו ונביאו מוטב** – רמז לכך שהן הביאו תרומה למשכן מן המובחר והטוב ביותר.
- בתוך הפסוק מרומז בנוטריקון כפול שנשים שהיו טמאות טבלו במקווה כדי להיטהר לצורך עבודת הקודש – מראשי המילים **בנדיה טו ונביאו מוטב את התכלת** יוצאת המילה **בטומאה** ואילו מראשי המילים **לב בנדיה טו ונביאו** יוצאת המילה **טבלו** – כלומר: בתחילה הן היו **בטומאה**, וטבלו לצורך הכנת החומרים לבניית המשכן. (רבינו שמעיה – מבעלי התוספות)
- י. בעשרת הדברות שנכתבו בלוחות הראשונות מובא הטעם לשמירת שבת 'זכר למעשה בראשית'. ע"פ זה היינו חושבים שהתורה אסרה בשבת רק דברים שהיו בשבת ימי הבריאה. כדי לשלול טעות זו כתבה התורה בפירוט את איסור הבערת האש, שהרי האש נוצרה לראשונה בעולם במוצאי שבת ע"י אדם הראשון כשאמר חכך שתי אבנים זו בזו. לכך כתיב **לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת**. (תפארת יהונתן)
- לא תבערו אש בכל משבתיכם ביום השבת** – הדבר בא להודיענו שמי שמבעיר אש בשבת או שמדליק נר, עובר על שני לאוין: האחד לא תעשה מלאכה, והשני לא תבערו אש, ועונשו כפול, שבוודאי אינו דומה עונשו של העובר על מצוה אחת של המלך לזה שעובר על ב' מצוות. (מעם לועז)
- ע. **והנשאים חסר** – לפי שהביאו באחרונה. ואמרו הם מוטב שנביא אנו לאחרונה כל מה שיחסר לצרכי כלי המשכן ולבגדי כהונה. (רבינו יהודה החסיד)
- פ. **ששית ימים תעשה מלאכה** – או ירצה הכתוב לאסור מלאכת שבת בין על ידי עצמו בין על ידי גוי, והוא אומר **ששית ימים תעשה** בציר"י תחת התי"ו פירוש תהיה נעשית אבל ביום השביעי אפילו על ידי אחרים אין לך לעשות, וזה כהאומר אמירה לגוי אסורה דבר תורה (מכילתא פ' בא), וטעם אומר **ששית** ולא בששת כדי שלא תטעה כי יש מצוה בעשיית מלאכה בהם. (אוה"ח)
- ק. כתוב בט"ז בורה דעה סי' רפ"ג תשמיש דתשמיש שרי עכ"ל ומיהו בתשו' מהרי"ל סי' קכ"א כתב דאף פרוכת אסור לעשות מדברים ישנים ופרוכת שלנו תשמיש דתשמיש הוא כמ"ש סי' קנ"ד סי' וכתוס' פ"ב דמגילה א' כלים שנעשו מתחלתו להדיט אין עושין אותן לגבוה אבנים וקורות שחצבו מתחלה להדיט אין בונין אותן בהר הבית, וכן כתב הרמב"ם סוף פרק א' מהלכות בית הבחירה, משמע דאפילו הם חדשים כל שנעשו להדיט אסור. ומיהו העולם נוהגים לעשות אפילו מישנים וכמ"ש מהרי"ל, ונ"ל דס"ל דבה"מ שאני. ועוד נ"ל דוקא כמות שהן אסור להשתמש בהן אבל אם שינה צורתן ועשה מהן כלי אחר שרי, דהרי הכיור נעשה ממראות הצובאות. ואף על גב דמזבח בעינן עצים שלא נשתמש בהם הדיט, י"ל דמזבח שאני וכ"מ בגמרא ועיין בילקוט דמגילה ועוד דהרי הקרבנות קרבי' מבהמות שנשתמש בהם הדיט. (מג"א על שו"ע או"ח קמז ה')
- ת. רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא, או אוכל ושותה, או יושב ושונה. רבי יהושע אומר: סלקהו, סציו לאכילה ושתיה, וסציו לבית המדרש. (פסחים סח:)
- בשבת הכל מודים שצריך גם ללבוש. זה מה שכתוב בתורה **יהיה לך קדש** גם הלכם היינו אכילה ושתיה יהיה קודש לקיום מצוות השבת. (מדשן ביתך בשם רבי נחום מהורודנא)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
 התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
ramnadlan018@gmail.com לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת